

Magdalena Deptuła

Zjawisko *Fringe Belt*

w strukturze
morfologicznej
miast polskich
na przykładzie

Radomia

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

Zjawisko

Fringe Belt

**w strukturze
morfologicznej
miast polskich
na przykładzie**

Radomia

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Magdalena Deptuła

Zjawisko *Fringe Belt*

w strukturze
morfologicznej
miast polskich
na przykładzie

Radomia

Magdalena Deptuła – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych
Katedra Geografii Politycznej, Historycznej i Studiów Regionalnych
90-142 Łódź, ul. Kopcińskiego 31

RECENZENT

Marek Koter

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Joanna Drzazga

KOREKTA JĘZYKOWA

Klaudia Kulmińska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Anna Sońta

PROJEKT OKŁADKI

krzysztof de mianiuł

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/ArturBociarski

© Copyright by Magdalena Deptuła, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09920.20.0.M

Ark. wyd. 7,4; ark. druk. 8,125

ISBN 978-83-8220-073-7

e-ISBN 978-83-8220-074-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 665 58 63

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	7
1.1. Wyjaśnienia terminologiczne	8
1.2. Cele i hipotezy badawcze oraz zakres pracy	10
1.3. Materiały źródłowe i metody badawcze	11
2. Problem badawczy w świetle literatury	13
2.1. Rozwój conzenowskiej szkoły morfologii miast	13
2.2. Rozwój badań nad koncepcją <i>Fringe Belt</i> w literaturze przedmiotu	17
3. <i>Fringe Belt</i> jako ważny element struktury morfologicznej miasta	53
3.1. Specyfika zjawiska <i>Fringe Belt</i>	53
3.2. Charakterystyka centralnego, wewnętrznego oraz zewnętrznego <i>Fringe Belt</i>	56
3.3. Analiza czynników leżących u podstaw formowania się zjawiska <i>Fringe Belt</i>	59
3.4. Schemat rozwoju i przeobrażeń struktury przestrzennej <i>Fringe Belts</i>	62
4. <i>Fringe Belt</i> a strefa podmiejska – próba porównania	67
5. Ogólne uwarunkowania kształtowania się zjawiska <i>Fringe Belt</i> w miastach polskich	73
6. <i>Fringe Belt</i> w strukturze morfologicznej Radomia	81
6.1. Proces kształtowania zjawiska <i>Fringe Belt</i> na tle rozwoju struktury przestrzennej miasta	83
6.2. Charakterystyka poszczególnych stref <i>Fringe Belts</i> w przestrzeni Radomia	100
7. Wnioski końcowe	109
Bibliografia	115
Spis rysunków	127
Spis tabel	129

1. WSTĘP

Miasta, ich kompozycja, elementy składowe oraz poszukiwanie optymalnych rozwiązań przestrzennych odpowiadających potrzebom człowieka i funkcjom osiedli interesowały uczonych i filozofów prawie od początków ich istnienia. Z czasem stały się przedmiotem analiz opisowych, które objęły niemal każdy region świata o tradycjach miejskich. Jednak dążenie do zrozumienia i wyjaśnienia złożoności struktur urbanistycznych wykryłowało się stosunkowo niedawno. Stało się ono podstawą rozwoju wyspecjalizowanych gałęzi badań, zorientowanych na rekonstrukcję procesu rozwoju miast w ujęciu historycznym, w tym morfologii osiedli miejskich, która stanowi jeden z najstarszych kierunków badawczych geografii historycznej.

Morfologia miasta, będąca nauką o budowie zewnętrznej i wewnętrznej organizmu miejskiego oraz o pochodzeniu (*genezie*) składających się na ten organizm części, wywodzi się z niemieckiej tradycji badań krajobrazowych (Koter 1994). Jej początków można się dopatrywać w pracach niemieckich geografów, m.in. O. Schlütera, H. Hassingera czy W. Geislera, jednak za prawdziwego twórcę morfologii urbanistycznej uważa się M.R.G. Conzena (1907–2000), brytyjskiego geografa niemieckiego pochodzenia, który w Wielkiej Brytanii stworzył największy w świecie ośrodek badań morfologicznych. **Conzen**¹, prowadząc liczne badania terenowe, wypracował warsztat metodologii badawczej morfologii miast, kontynuatorzy podjętych przez niego badań zaś w dalszym ciągu, i to na dużą skalę, rozwijają tę dyscyplinę naukową, przyczyniając się do wyznaczania jej nowych kierunków badawczych i ich popularyzacji w świecie (Koter, Kulesza 2007). Pośród nich poważne miejsce zajmuje **konceptcja Urban Fringe Belt** (lub **Fringe Belt**) stanowiąca jedną z najważniejszych w brytyjskiej urbomorfologii. Zakłada ona, że w strukturze przestrzennej miast występuje dynamiczne zjawisko (**Fringe Belt Phenomenon**) obejmujące serię specyficznych **stref Fringe Belts** wyznaczających dawne oraz współczesne obrzeża miejskie. W planie miasta strefy te wyróżniają się ekstensywnym sposobem zagospodarowania lub użytkowania terenu oraz funkcją (głównie tereny instytucjonalne, otwarte, przemysłu i składowania). Kształtują się w różnych okresach historycznego rozwoju miasta, na obszarze jego ówczesnych peryferii,

---

¹ Jeżeli podano Conzen, to odnosi się to do M.R.G. Conzena. W innych przypadkach zaznaczono inicjały imienia.

po czym kolejno – wraz z ekspansją zabudowy – zostają przez nie wchłonięte (poza strefą aktualnych obrzeży). Co charakterystyczne jednak, najczęściej nie tracą swoich szczególnych cech, przeciwnie – na długo utrzymują odrębność względem otaczających terenów rezydencjonalnych, co pozwala stosunkowo łatwo zidentyfikować je w krajobrazie miasta. Analiza poszczególnych stref *Fringe Belts*, ich charakteru oraz czynników i procesów leżących u podstaw ich formowania umożliwi dogłębne zrozumienie specyfiki rozwojowej miasta w czasie i przestrzeni. Koncepcja *Fringe Belt* stanowi tym samym niezwykle ważne oraz pomocne narzędzie w procesie eksplikacji struktury urbomorfologicznej. To właśnie jej poświęcono niniejszą książkę, wyrażając nadzieję, że przybliżenie na gruncie polskim założeń teoretycznych koncepcji *Fringe Belt*, jej metodologii oraz możliwości aplikacyjnych wzbogaci rodzimy warsztat badań morfologicznych miast, a także spotka się z pozytywnym odzewem ze strony badaczy podejmujących powyższą problematykę.

Oddana do rąk Czytelnika publikacja powstała na podstawie wcześniejszych badań autorki. Stanowi wybór najważniejszych wątków badawczych poświęconych omawianej koncepcji, jej rozwojowi w światowej literaturze przedmiotu oraz próbę weryfikacji możliwości jej zastosowania do analizy struktury morfologicznej miast polskich, w tym przypadku na przykładzie Radomia. Układ książki obejmuje dwie zasadnicze części. Część pierwsza ma charakter wprowadzający w problematykę koncepcji *Fringe Belt*, ukazuje jej rozwój w badaniach morfologicznych, wyjaśnia genezę oraz założenia teoretyczne i metodologiczne. Część druga poświęcona została uwarunkowaniom rozwoju oraz analizie zjawiska *Fringe Belt* w przestrzeni miast polskich, ze szczególnym uwzględnieniem Radomia. Dała ogólny obraz procesu jego kształtowania w strukturze morfologicznej miasta oraz umożliwiła wychwylenie podobieństw i różnic w odniesieniu do cech zjawiska w klasycznym rozumieniu koncepcji. Podsumowanie zawiera próbę syntezy prawidłowości, jakimi cechuje się *Fringe Belt* w przestrzeni miast polskich, oraz procesów i czynników prowadzących do jego formowania.

1.1. Wyjaśnienia terminologiczne

Przedmiotem badań jest **koncepcja *Fringe Belt* (w skrócie FB²)** i rozwój **zjawiska** o tej samej nazwie w **strukturze morfologicznej** miast. Spośród wszystkich pojęć związanych z analizowaną problematyką szczególnej uwagi

---

² Wprowadzony skrót FB oraz kolejne wskazane w niniejszym rozdziale mają na celu ułatwić posługiwanie się oryginalnymi terminami i zastosowane zostały w całej pracy.

wymaga wyjaśnienie znaczenia FB, terminu, który na dobre wpisał się w kanon światowych badań morfologicznych, a który nie posiada polskiego odpowiednika utrwalonego w literaturze krajowej³. Szczegółowe omówienie koncepcji oraz zjawiska FB zostało przedstawione w drugim i trzecim rozdziale pracy. Jednak – z uwagi na nowatorski na gruncie polskim charakter problematyki – warto już na tym etapie przybliżyć jego znaczenie.

Terminem FB, w odniesieniu do zjawiska, określane są **strefy reprezentujące historyczne i aktualne obrzeża miejskie w strukturze morfologicznej miasta, wyróżniające się m.in. stosunkowo niską intensywnością wyspecjalizowanego zagospodarowania o heterogenicznym charakterze użytkowania, obejmującego głównie tereny otwarte, instytucjonalne, użyteczności publicznej, składowania oraz szczególne rodzaje przemysłu**. Strefy te przyjmują z reguły charakterystyczny koncentryczny układ przestrzenny i, poczynwszy od rdzenia miasta, formują sekwencje FBs, rozdzielające tereny rezydencjonalne o różnej genezie, charakteryzujące się mniejszym rozmiarem działek oraz większą gęstością zabudowy i arterii komunikacyjnych (Baranowska 2007). Powstanie danego FB w strefie obrzeży miejskich, w określonym czasie, wiąże się z okresami spowolnionego tempa rozwoju obszarów zabudowy rezydencjonalnej, spowodowanymi szeregiem czynników, m.in. zmiennym potencjałem ekonomicznym miasta bądź występowaniem **ograniczeń progowych**⁴ (w terminologii anglosaskiej stosowany jest termin *fixation lines*, który ma tożsame znaczenie). W rezultacie w krajobrazie miast, najczęściej historycznych z czytelnym jądrem osadniczym, odczytać można centralny FB (**Inner Fringe Belt**, w skrócie **IFB**), którego powstanie wiąże się z oddziaływaniem murów miejskich, a następnie jeden lub więcej wewnętrznych FB (**Middle Fringe Belt**, w skrócie **MFB**) oraz zewnętrzny FB (**Outer Fringe Belt**, w skrócie **OFB**), wykształcony w strefie aktualnych obrzeży miasta. Analiza poszczególnych FBs umożliwia uchwycenie czynników i procesów, które zadecydowały o współczesnym obliczu miasta, oraz ułatwia dogłębne zrozumienie jego

---

³ Zaproponowany termin **wyspecjalizowanych obrzeży miejskich** (Baranowska 2007) oddaje charakter zjawiska, jednak zważywszy na fakt powszechnego stosowania w światowej literaturze przedmiotu oryginalnego nazewnictwa w odniesieniu do koncepcji oraz zjawiska, autorka zdecydowała się nie wprowadzać polskiego odpowiednika.

⁴ Termin zastosowany za S. Liszewski (1987, s. 70) rozumiany jako ograniczenie, zarówno naturalne, jak i antropogeniczne, na drodze swobodnej ekspansji przestrzennej terenów zurbanizowanych. Autorka zamiennie stosuje też określenie **barier** lub **progów** w rozwoju miasta. Problematyka ograniczeń progowych została szerzej omówiona w podrozdziale 3.3.

struktury morfologicznej jako zespołu cech mieszczących się w zakresie organizacji przestrzeni, będących wypadkową specyfiki środowiska naturalnego, warunków społeczno-gospodarczych, w jakich miasto się rozwijało, przede wszystkim zaś długości czasu, warunków jego historycznego rozwoju oraz wzorców kompozycyjno-estetycznych epoki.

1.2. Cele i hipotezy badawcze oraz zakres pracy

Podjęte badania miały na celu prezentację koncepcji FB, próbę jej przeniesienia na grunt polskiej geografii osadnictwa, a w szczególności morfologii urbanistycznej, oraz ukazanie jej możliwości aplikacyjnych i specyfiki zjawiska FB w przestrzeni miast polskich, na przykładzie Radomia.

Z uwagi na nowatorską na gruncie polskim problematykę realizacja celu głównego w pierwszej kolejności wymagała omówienia podwalin rozwoju koncepcji FB, jej istoty i założeń oraz przedstawienia uwarunkowań i procesów kształtujących zjawisko FB w historycznym procesie rozwoju organizmów miejskich. Kolejnym etapem badań była weryfikacja występowania zjawiska FB w strukturze morfologicznej miast polskich oraz analiza, na przykładzie Radomia, jego rozwoju i specyfiki na tle FB w klasycznym rozumieniu koncepcji.

Zakres terenowy pracy objął Radom, w którym czytelny jest proces kształtowania i przyrostu historycznych oraz współczesnych obrzeży miejskich. Wybór Radomia do analizy FB podyktowany był szeregiem jego cech, głównie zaś: **genezą ośrodka** – reprezentuje on przykład miasta historycznego z wykrystalizowanym średniowiecznym jądrem osadniczym, co w założeniu koncepcji Conzena sprzyja formowaniu FB o klasycznym, koncentrycznym układzie przestrzennym; **funkcją** – na różnych etapach swego rozwoju Radom pełnił ważne funkcje polityczne, administracyjne i gospodarcze, których przestrzennym odzwierciedleniem są heterogeniczne, wyspecjalizowane formy użytkowania ziemi, będące często komponentem⁵ zjawiska FB; **przeszłością historyczną** – Radom doświadczył zmiennej dynamiki rozwojowej będącej odzwierciedleniem niestabilnych warunków polityczno-ustrojowych kraju (najazdy, wojny, zmiany przynależności państwowej itp.). Wymienione uwarunkowania wywarły ogromny wpływ na strukturę przestrzenną miasta, ale też zdecydowały o specyficznym charakterze wykształconych w jego przestrzeni FBs.

---

⁵ Komponent FB rozumiany jest jako element jego struktury wewnętrznej, na którą składają się zespoły wyspecjalizowanego zagospodarowania lub użytkowania terenu o ekstensywnym charakterze, typowe dla zjawiska.

- Określenie celów badawczych umożliwiło sformułowanie dwóch hipotez:
- FBs występują w miastach polskich mimo zakłóconej ciągłości historycznego rozwoju ich struktury przestrzennej.
  - Istnieją wyraźne różnice pomiędzy FBs uformowanymi w przestrzeni miast polskich w porównaniu z klasycznym modelem zjawiska FB, wynikające z odmiennych uwarunkowań społeczno-politycznych i gospodarczych w rozwoju ośrodków miejskich w Wielkiej Brytanii i w Polsce.

Realizacja przyjętego tematu warunkowała dynamiczny charakter pracy, co pozwoliło na ukazanie procesu przemian w układzie przestrzennym analizowanego miasta. Badania objęły okres od początków kształtowania się intra- i ekstramuralnego FB w strukturze morfologicznej średniowiecznego Radomia do momentu zwińczęającego proces formowania najbardziej zewnętrznego FB (OFB) i jego utrwalenia we współczesnym krajobrazie miejskim.

Praca ma charakter interdyscyplinarny. Została opracowana na gruncie geografii osadnictwa i geografii historycznej, w szczególności morfologii miast, jednak w celu uzyskania dogłębnych informacji dotyczących jej przedmiotu badań zakres merytoryczny wkracza w tematykę historii, planowania, architektury i urbanistyki.

1.3. Materiały źródłowe i metody badawcze

Prezentowana praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Część empiryczna poprzedzona została wnikliwymi studiami literatury przedmiotu, głównie z zakresu geografii miast, podejmującej zagadnienia morfologii osiedli miejskich, szczególnie przemian morfologicznych oraz rozwoju koncepcji wyjaśniających strukturę morfogenetyczną współczesnych jednostek osadniczych. Z uwagi na nowatorską na gruncie polskim problematykę podjętą w pracy omówienie założeń, genezy i znaczenia koncepcji FB w światowych badaniach morfologicznych, jak i ukazanie specyfiki samego zjawiska było możliwe dzięki wnikliwym studiom zagranicznej literatury przedmiotu. Odrębnym zagadnieniem były studia literatury naukowej dotyczącej terenu badań, związanej z historią badanego miasta i jego rozwojem przestrzennym.

Realizacja celów przyjętych w pracy i zakres badań wymagały odniesienia do pewnych założeń metodycznych i doboru odpowiednich narzędzi badawczych. Przeszczepienie koncepcji FB na grunt polski wymagało zastosowania wachlarza metod geograficzno-historycznych, które pozwoliły na rozwojowe ujęcie zjawisk i uchwycenie procesu przemian oraz morfogenezy osadnictwa miejskiego, jednocześnie umożliwiły zrozumienie dawnej organizacji przestrzennej badanego obszaru, jej ewolucji oraz wpływu na stan obecny. Metodologia badań nad zjawiskiem FB w strukturze morfologicznej Radomia została

zaczepnięta przede wszystkim z conzenowskiej analizy planu miasta (Conzen 1960, 1969) i objęła rekonstrukcję jego rozwoju przestrzennego na podstawie analizy oraz porównania serii historycznych planów miast, uzupełnionej informacjami pochodzącymi ze źródeł archiwalnych i publikacji naukowych. Analiza planu miasta w ujęciu historycznym umożliwiła retrogresywne odtworzenie historii rozwoju młodszych warstw osadniczych badanej jednostki miejskiej. Z kolei w odniesieniu do starszych warstw osadniczych, dla których nie istniały już potrzebne materiały kartograficzne, zastosowano metodę rekonstrukcji kartograficznej, polegającą na odniesieniu faktów historycznych zaczerpniętych z dokumentów pisanych do najbardziej im odpowiadających miejsc w przestrzeni geograficznej. Wyjściowy materiał badawczy stanowiły źródła kartograficzne, mianowicie plany sytuacyjne miasta, przechowywane m.in. w Archiwum Państwowym w Radomiu. Porównanie historycznych i współczesnych planów miast pozwoliło na odtworzenie etapów formowania się poszczególnych FBs w jego układzie urbanistycznym oraz wskazanie ich współczesnego zasięgu i struktury. Analiza porównawcza planów miasta w czasie i przestrzeni pozwoliła jednocześnie na sformułowanie pewnych tez rozwojowych zarówno o znaczeniu szczegółowym, jak i bardziej ogólnym. Posługując się opisem wyjaśniającym, dokonano charakterystyki współczesnego układu przestrzennego miasta i jego ewolucji. Zwieńczenie części kameralnej stanowiły badania terenowe. Lustracja terenowa i wizja lokalna zachowanych w przestrzeni Radomia FBs umożliwiły wskazanie ich aktualnego zagospodarowania oraz specyfiki. Badania terenowe były także podstawą analizy geograficznej pozwalającej na wykrycie wpływu, jaki środowisko naturalne wywiera na rozwój przestrzenny miasta, zwłaszcza w kontekście roli ograniczeń progowych w procesie formowania FBs. Analiza procesu powstawania zjawiska FB w różnych okresach historycznego rozwoju miasta, ukazanie jego indywidualnych cech oraz zestawienie ich z klasycznym modelem FB pozwoliły na wskazanie jego odmienności rozwojowych i strukturalnych.

Wyniki badań przedstawione zostały w formie kartograficznej i tabelarycznej, jak również za pomocą wykresów oraz opisu porządkującego.

2. PROBLEM BADAWCZY W ŚWIETLE LITERATURY

2.1. Rozwój conzenowskiej szkoły morfologii miast

Badania podejmujące zagadnienia morfologii i fizjonomii jednostek osadniczych mają długą tradycję, należą do często podejmowanych w krajowej oraz zagranicznej literaturze badawczej i zajmują ważne miejsce, zwłaszcza w studiach geograficzno-historycznych osadnictwa. Ich początki sięgają końca XIX w., a związane są z działalnością badawczą wybitnych geografów niemieckich, głównie zaś O. Schlütera (1899a, 1899b), F. Ratzela (1903), H. Hassingera (1916), W. Geislera (1924) oraz R. Martiny'ego (1928), którzy analizę form miejskich opierali głównie na planie miasta. Jednak za prekursora badań morfologicznych we współczesnym rozumieniu uznawany jest Conzen, który odegrał kluczową rolę w kształtowaniu ich podwalin, opracował ramy pojęciowe dla morfologii miast, jego osiągnięcia okazały się zaś kluczowe dla zrozumienia złożoności krajobrazu jednostek osadniczych (Conzen 1960, 1962, 1969). Szczególny wpływ na podejmowane przez Conzena kierunki badawcze wywarły prace O. Schlütera, opublikowane w 1899 r., prezentujące poglądy autora na szersze aspekty geografii osadnictwa oraz postulujące badania układów przestrzennych miast w ujęciu historycznym, jak i inne powstałe pod jego kierunkiem, z najważniejszą, poświęconą morfologii Gdańska autorstwa W. Geislera (1918). Na ich podstawie Conzen rozwinął złożone ujęcie morfogenetyczne oraz sformułował i empirycznie zweryfikował liczne koncepcje wyjaśniające ewolucję struktur miejskich, stając się jednym z najwybitniejszych geografów historycznych i morfologów miast drugiej połowy XX w. oraz twórcą najważniejszych nurtów badawczych nowocześnie pojmowanej (tj. nieograniczającej się do metod opisowych) morfologii urbanistycznej. W 1932 r. na Uniwersytecie w Berlinie Conzen zaprezentował swoją dysertację *Staatsexamen*, w której zawarł barwną mapę typów zabudowy dwunastu miast zlokalizowanych w pobliżu Berlina (Conzen 1932, por. Whitehand 2001a). Podobną, opublikowaną w 1958 r., wykonał wiele lat później dla miasteczka Whitby, Yorkshire, wyróżniając w planie miasta zabudowę rezydencjonalną pochodzącą z różnych okresów morfologicznych (Conzen 1958). Pierwsze prace Conzena dowodzą tym samym wagi, jaką od samego początku przykładał do wizualizacji (zwłaszcza kartograficznej) zjawisk i procesów zachodzących w przestrzeni

miejskiej. Conzen rozpoznał ponadto trójpodział krajobrazu miejskiego na plan miasta (obejmujący ulice, działki i bloki urbanistyczne), budynki oraz sposób użytkowania gruntów i budynków. Spośród licznych osiągnięć naukowych Conzena największy wpływ na rozwój badań morfologicznych miały sformułowane przez niego koncepcje i metody, w szczególności zaś metoda analizy planu miasta w ujęciu historycznym, która to metoda umożliwia prześledzenie procesu rozwoju oraz przemian miejskich układów przestrzennych (Whitehand 2001a, s. 104). Conzen wprowadził też do badań osadniczych problematykę morfologicznego cyklu rozwojowego działki miejskiej, wydzielając spośród procesów na niej zachodzących cztery fazy: inicjalną (wprowadzenie zabudowy), wypełniania (stopniowe zagęszczanie zabudowy), nasycenia (maksymalne wypełnienie) i recesji (zmniejszanie powierzchni zabudowanej działki). Metodę tę rozszerzył następnie na analizę cyklu rozwojowego całych bloków miejskich. Badania te umożliwiły mu identyfikację podstawowych etapów osadniczo-morfologicznych w rozwoju osiedli oraz wydzielenie genetycznie odmiennych części składowych ich planów (jądra przedlokacyjnego, obszaru miasta lokacyjnego, średniowiecznych przedmieść, dzielnic XIX-wiecznych itp.), które za M. Koterem można nazwać, zgodnie z terminologią polską, jednostkami morfogenetycznymi (Koter 1969, s. 8). W swych badaniach Conzen, podobnie jak jego poprzednicy, podstawowe znaczenie przypisywał planowi miasta. W związku z faktem, że każdy okres historyczny pozostawia w jego strukturze pewne materialne ślady, mocno podkreślał wagę szczegółowej analizy poszczególnych elementów planu w ujęciu ewolucyjnym, od formy pierwotnej po postać współczesną, co umożliwia wyjaśnienie genezy pojedynczych form oraz całego układu miasta (Koter, Kulesza 2008). Dla rozwoju badań morfologicznych miast kluczowe okazały się również poglądy Conzena na temat konieczności łącznego rozpatrywania aspektów morfologicznych i funkcjonalnych osiedli. Conzen podkreślał ich wzajemną rolę w określaniu charakteru miasta oraz tożsamą wagę każdego z nich w badaniach osadniczych. Postulował zatem konieczność rozpatrywania przemian przestrzeni miast w ujęciu morfologiczno-funkcyjnym.

Dziedzictwo naukowe Conzena bez wątpienia wywarło ogromny wpływ na morfologię miast, a jego nowatorskie opracowania zadecydowały o współczesnym obliczu tej dyscypliny w świecie. Ukazały nowe spojrzenie na miasto, najpierw w ramach geografii anglosaskiej, a następnie europejskiej i światowej. Zauważa to wyraźnie J.W.R. Whitehand, podkreślając, że już w ostatnim ćwierćwieczu XX w. metody morfogenetyczne, konceptualizacja historycznego rozwoju miast, terminologiczna precyzja i kartograficzna analiza, typowe dla twórczości Conzena, były coraz powszechniej uznawane za istotne dla rozwoju i znaczenia badań nad historycznym krajobrazem miejskim (Whitehand 2007).